

PRATARMĖ

Jėzaus Nazariečio atvaizdu dailėje domiuosi ir jį tyrinėju labai seniai, esu tarsi suaugusi su šia numylėta tema. Sunku keliais žodžiais apsaityti, kada tiksliai ir kodėl ji tapo mano ypatingu moksliniu menotyrimiu interesu. Pirmą trumputį tekstą apie Vilniaus Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčioje esančią Antakalnio Jėzaus statulą parašiau apie 1981 metus. Tai dariau nenoriai: reikėjo pakeisti atmestą kito autoriaus rašliavą, o ir pati egzaltuoto veido, audekliniais drabužiais aprengta statula tuomet man pasirodė keista, neskulptūriška, veikiau egzotiška, nei meniška. Vėliau juokais, o ir rimtai pagalvodavau, kad *Antakalnio Jėzus* už tai mane nubaudė (o gal apdovanojo?) ir dėmesio atsiėmė su kaupu.

Keistumas tapo mane įtraukusia paslaptimi. Regis, atsitiktinai į akiratį patekęs atvaizdas tapo lyg taku ar juo vedančiu spindinčiu aukso siūlų kamuoliu, kuris paliestas ėmė vyniotis... Iš pradžių net nesupratau, kad jau einu tuo taku. Pamažu ėmė dominti rengiamosios Ispanijos bažnyčių statulos, vėliau – panašios skulptūros Lietuvoje.

Apskaičiavau, kad Antakalnio Jėzumi vadinamą Išganytojo atvaizdą ir jo kartotes bei analogus tyrinėju jau ketvirtį amžiaus: šia tema pirmą pranešimą mokslinei konferencijai ir straipsnį jo pagrindu parengiau 1992 metais. Nuo tada dirbau ir domėjausi dar daugeliu kitų senosios, dažniausiai bažnytinės dailės objektų ir temų, tačiau Antakalnio Jėzaus ir jo „šeimos“ atvaizdai vis buvo greta ir kai kada užėmė ne tik savaites ar mėnesius, bet ir metus. Parašiau ne vieną straipsnį, perskaičiau ne vieną pranešimą, paskaitą, apsigyniau disertaciją, išūžiau ausis kolegoms ir artimiesiems, tačiau monografiją parengti užtruko iki šiol. Šią knygą, lygiai kaip tėvams ilgai augintą ir ugdytą vaiką, baisu paleisti į pasaulį, bet viliosiu, kad nepražus...

Jėzaus Nazariečio atvaizdo tyrinėjimo, medžiagos rinkimo, monografijos rašymo ir rengimo spaudai kelyje, taip pat iki šios knygos vedusiose tarpinėse stotyse ir stotelėse teko sutikti daug puikių žmonių ir įsitikinti dideliu kolegų geranoriškumu ir paslaugumu. Bijau, kad nebeprisiminsiu visų man pagelbėjusių, tačiau nuoširdūs dėkingumo spinduliai lai paliečia ir tuos, kurių neišvardysiu.

Pirmiausia dėkoju temos „krikštamotėms“ Aleksandrai Aleksandravičiūtei ir Daliai Ramonienei, kantriai klausiusioms mano samprotavimų, palaiminusioms pirmus mano straipsnius šia tema ir suteikusioms kitokių bičiuliškų ir kolegiškų paslaugų. Labai ačiū ir Gražinai Marijai Martinaitienei, vis priraginusiai tai didesnius darbus suplanuoti, tai publikacijas parengti. Vidurkelyje šios knygos link – rengiant disertaciją – galėjau atsiremti į jos vadovės Irenos Vaišvilaitės konstruktyvumą ir pasitikėjimą.

Už postūmius, nuorodas, išrašus, nuotraukas ir bendrakeivystę širdingus padėkos žodžius skiriu Skirmantei Smilingytei-Žeimienei, Gabijai Surdokaitei-Vitienei ir Astai Giniūnieni. Tyrinėjant temą ir rengiant šią monografiją buvo labai svarbi ir Svetlanos Poligienės, Girėno Povilionio, Giedrės Radvilavičienės, Jolantos Širkaitės, Gintauto Žalėno, Aistės Paliušytės-Lugovojienės, Alantės Valtaičytės-Gagač, taip pat kitų Lietuvos kultūros tyrimų instituto ir Lietuvos kultūros paveldo centro bendradarbių pagalba, parama ir geranorišku-

mas. Įvairių mielių paslaugų esu sulaukusi iš Skaidrės Urbonienės, Neringos Markauskaitės, Sigitos Maslauskaitės-Mažylienės, Tojanos Račiūnaitės ir kitų dailės istorikų ir istorikų.

Negaliu nepaminėti užsienio kolegų: savo publikacijomis pasidalijusių kun. Andrzejaus Witko ir Joannos Tamalskos iš Lenkijos, iliustracijų iš Latvijos padėjusios gauti Rūtos Kaminskos ir dirbant Minsko archyvuose bei muziejuose pagelbėjusių: Olgos Kniazevos ir jau amžinybėn iškeliavusio Aleksandro Jaraševičiaus.

Ypatinga padėka – knygos recenzentams: Rūtai Janonienei, išvalgiajam ir paslaugiajam Liudui Jovaišai, taip pat Daliai Vasiliūnienei, parengusiai „vidinę“ recenziją Lietuvos kultūros tyrimų instituto Mokslo tarybai, o autorei išsakusiai vertingų pastabų ir nesibaigiančiame knygos rengimo maratone sustiprinusiai viltį pasiekti finišą.

Dėkoju Vilniaus šv. Jono bendruomenei ir visiems Bažnyčios Lietuvoje valdytojams, kunigams, zakristijonams ir patarnautojoms, kuriems leidžiant ir padedant galėjau apžiūrėti ir nufotografuoti tyrinėjamus kūrinius. Rengiant knygą teko patirti Vilniaus dailės akademijos leidyklos, taip pat Lietuvos dailės, Lietuvos nacionalinio, Nacionalinio M. K. Čiurlionio, Šiaulių „Aušros“, Telšių „Alkos“, Biržų krašto „Sėlos“, Kupiškio krašto, Senosios Baltarusijos kultūros Minske ir kitų muziejų vadovų ir darbuotojų, kuriuos visus būtų sunku ir išvardyti, paslaugumą. Atskira padėka – Elvydai Lazauskaitei ir Lenkijos mokslų akademijos Meno instituto (IS PAN) Rinkinių skyriaus vedėjui Piotrui Lasekui.

Kaip bet kuris istorinis tyrimas, taip ir šios knygos rengimas neapsiėjo be lankymosi Lietuvos ir užsienio bibliotekose, archyvuose, tad esu dėkinga visada maloniai aptarnavusiems Lietuvos valstybės istorijos, Nacionalinio Baltarusijos istorijos ir kitų archyvų, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių, Nacionalinės M. Mažvydo, Vilniaus universiteto, Jogailos universiteto Krokuvoje ir kitų bibliotekų darbuotojams.

Monografijos vertę labai padidina publikuojamos kūrinių ir jų aplinkos nuotraukos. Už jas dėkinga visiems ne kartą specialiai man jų padariusiems ir pateikusiems kolegoms bei draugams, taip pat tiems žinomiems ir nežinomiems XX a. fotografams, kurių nuotraukos iš įvairių institucijų arba publikacijų leido parodyti prarastus arba jau pasikeitusius Jėzaus Nazariečio atvaizdus. Knygai svarbios ir geranoriškai padovanotos Piotro J. Jamskio nuotraukos. Atskirai noriu padėkoti meninio paveldo įamžinimo srityje pasiaukojamai dirbantiems puikiems savo srities profesionalams Aloyzui Petrašiūnui, Vytautui Balčyčiui ir Arūnui Baltėnui, kurių nuotraukų knygoje daugiausiai.

Už kantrybę ir malonų bendravimą dėkoju Lietuvos kultūros tyrimų instituto leidyklos vedėjui Adomui Matuliauskui, sustygavusiam leidybinį darbą, knygos kalbą sutvarkiusiai redaktorei Onai Balkevičienei ir žemėlapius parengusiai kartografei Vigilijai Krikščiūnienei. Monografijos dizainerei ir dailininkei Skaistei Ašmenavičiūtei esu labai dėkinga ne tik už pasiektą gerą rezultatą, bet ir už kantrybę bei taktą, derinant autorės ir savo knygos vizijas.

Didžiausia atrama gyvenime ir darbuose visada buvo ir yra šeima, tad esu dėkinga gerajai namų dvasiai tetai Marytei, ilgą kelią kartu einančiam vyrui Jonui, rengiant knygą paslaugų suteikusioms dukroms Onutei, Sigitai, Adelei, taip pat sūnui Kristijonui ir savo tėvams.